

مهندس علی اکبر مهر فرد
معاون سابق برنامه ریزی و پارلمانی
وزارت جهاد کشاورزی

موانع و راهکارهای تجهیز منابع مالی در بخش کشاورزی

اقتصادی مناسب باشد می تواند نهادهای مالی و پولی موجود را بدون ایجاد نهاد پولی و مالی جدید به سمت بخش کشاورزی جهت دهد.

شایان ذکر است بازده اقتصادی بخش کشاورزی در ایران (به جز برخی از محصولات) پایین تر از بخش خدمات و صنعت می باشد. اعمال سیاست های خاص و ویژه ی حمایتی در کشورهای توسعه یافته بازدهی این بخش را بالا برده است. امروزه بازده بالای کشاورزی در کشورهای عضو OECD مدیون حمایت های شدید و یارانه های سنگینی است که دولت های این کشورها به بخش کشاورزی خود تزریق می نمایند و این حمایت شدید قدرت رقابت کشورهای کمتر توسعه یافته را کاهش می دهد و اختلاف بین این دو گروه از کشورها، موضوع اصلی مناقشه ی بخش کشاورزی سازمان WTO را تشکیل می دهد.

به عنوان مثال به جدول پیوست که حجم یارانه های تخصیص یافته به بخش کشاورزی در کشورهای OECD در سال های ۲۰۰۰-۱۹۹۸ را نشان می دهد توجه فرمایید.

ب) آیا وابستگی تشکیلات بانک کشاورزی به وزارت اقتصاد و دارایی (بر اساس قانون جدید)

کشاورزان (با فرض داشتن پس انداز و اندوخته قابل قبول) آن بانک یا نهادهای را انتخاب می نمایند که با منطق اقتصادی از بازده اقتصادی بیشتری برخوردار است. آیا بانکی که صرفا به بخش کشاورزی محدود شده است و یارانه ای هم از دولت دریافت نمی نماید می تواند توقع سهامدار یا سپرده گذار خود را در فضای رقابتی امروز برآورده نماید؟ قطعاً پاسخ به این سوال منفی است. و اگر بانک محدود به کشاورزی نباشد، چرا بانک کشاورزی موجود وافی مقصود نیست و تاسیس بانک جدید لازم است؟

بنابراین بانکی که محدود به سرمایه گذاری در بخش کشاورزی باشد، توان پاسخگویی به سهامداران، سرمایه گذاران و سپرده گذاران خود را (ولو اینکه کشاورز باشند) نداشته و قدرت رقابت با سایر بانک ها و نهادهای مالی را از دست می دهد مگر اینکه محدودیت کشاورزی برداشته شود و بانک بتواند با یک مدیریت تلفیقی و با سرمایه گذاری در زمینه های درآمدزا، خلا و کمبودهای ناشی از بخش کشاورزی را بپوشاند یا اینکه از دولت کمک و یارانه دریافت نماید. بنابراین ساختار یک موضوع فرعی از مقوله ی فوق الذکر است و ایجاد هر بانک یا نهاد مالی جدید

سرمایه و سرمایه گذاری در سه دهه ی گذشته یکی از بزرگترین چالش های بخش کشاورزی ایران بوده است که در حال حاضر همچنان به قوت خود باقی است. یکی از مهمترین وظایف مدیران ارشد بخش کشاورزی و دولت ها، اتخاذ سیاست ها است که ورود سرمایه و سرمایه گذاری در بخش را تسهیل نموده و از خروج سرمایه جلوگیری نماید. حل این مشکل که به عنوان یک هدف استراتژیک در مقابل مدیران ارشد بخش همواره خودنمایی می نماید، نیازمند بحث های گسترده نظری و راهکارهای متعدد عملی است که یکی از این راهکارها تحت عنوان «ایجاد بانک خصوصی کشاورزی و سایر نهادهای مالی مشابه» مورد بحث آن مجله محترم قرار گرفته است. در اینجا باید به این نکته پرداخت که:

الف) آیا ایجاد ساختار جدیدی تحت عنوان بانک خصوصی کشاورزی، در شرایط کنونی راهگشای حل معضل سرمایه گذاری و کمبود نقدینگی بخش است؟

سوال مهمتر و اساسی تر از ساختار جدید، نحوه ی تامین منابع آن است که پاسخ به آن به خودی خود، ایجاد ساختار جدید را متاثر می سازد و به آن جهت می دهد. با فرض خصوصی بودن بانک قاعدتاً مردم اعم از کشاورزان و غیره تامین کننده ی سرمایه و منابع این بانک خواهند بود. حال مردم و

حمایت از بخش کشاورزی در کشورهای عضو OECD در سال های ۲۰۰۰-۱۹۹۸

ردیف	شرح	میلیارد دلار		
		۱۹۹۸	۱۹۹۹	۲۰۰۰
۱	ارزش کل تولید	۶۶۸	۶۴۲	۶۴۲
۲	حمایت کلی (TSE)	۲۲۹	۲۴۷	۲۲۷
۳	نسبت حمایت به ارزش کل تولید (درصد)	۵۱	۵۵	۵۴

موجب کنار گذاشتن بانک کشاورزی از بخش و قطع خدمات آن می گردد؟
قانون برنامه ی چهارم از سال ۱۳۸۴ آغاز گردید و

بدون توجه به منابع آن تحمیل یک بنگاه اقتصادی ناموفق و ورشکسته به کشور است و بالعکس توجه به الگوهایی که پاسخگوی بازده

الحاق تشکیلاتی بانک کشاورزی به وزارت جهاد کشاورزی به موجب این قانون بود. تا پایان سال ۱۳۸۳ بانک کشاورزی یک دستگاه تابعه‌ی وزارت اقتصاد و دارایی به شمار می‌آمد. چنان‌که ملاحظه می‌فرمایید وابستگی بانک کشاورزی به وزارت اقتصاد و دارایی در دهه‌ی گذشته موجب عدم تعامل سازنده و مثبت بانک و وزارتخانه نگردید و اصولاً تعامل مثبت و سازنده مستقل از وابستگی یا عدم وابستگی تشکیلاتی قابل پیگیری و مدیریت است. در دهه‌ی گذشته بانک کشاورزی از یک بانک ضعیف وابسته به سایر بانک‌ها تبدیل به یک بانک مدرن و درجه‌ی یک کشور گردید که اهم دلایل آن به شرح زیر است:

- ۱- حمایت دولت پیشین و مجلس ششم به ویژه وزیر سابق جهاد کشاورزی از بانک کشاورزی در موضوعاتی از قبیل افزایش سرمایه‌ی بانک، پرداخت ۵۰۰ میلیون دلار از بدهی‌های دولت به بانک، ایجاد مکانیزم استفاده از حساب ذخیره‌ی ارزی و...
- ۲- مدیریت تلفیقی به گونه‌ای که بانک با ارایه‌ی خدمات موثر اعتماد سرمایه‌گذاران سایر بخش‌ها را جلب نموده و با بهره‌گیری از بخش‌های پر درآمد و بالا بردن بازدهی اقتصادی منابع جذب شده را به بخش کشاورزی و صنایع تبدیلی سوق داد.
- ۳- درایت و مدیریت رییس هیات مدیره و مدیر عامل وقت بانک کشاورزی.

شاید این الگو که یکی از دستاوردهای مثبت دولت گذشته است، امروز نیز بهترین راه حل باشد. مشکلات کنونی بانک کشاورزی ناشی از سیاست‌های دولت نهم در محدود نمودن ارایه خدمات بانکی به سایر بخش‌ها، بخشودگی سود و کارمزد و جرایم بدون جایگزین نمودن آن، برچیدن شعبات شهرها و... است که به کرات در مطبوعات اعلام شد و نمی‌توان آن را ناشی از مدیریت سابق بانک به مصداق شعر:

«گنه کرد در بلخ آهنگری

به شوشتر زدند گردن مسگری» دانست.

بنابراین بخش کشاورزی نمی‌تواند دستاورد ۷۵ ساله‌ی این کشور را که حاصل چند نسل تلاش و صرف منابع فراوان است و به نسل‌های آینده تعلق دارد کنار بگذارد. استفاده‌ی صحیح از این ظرفیت و سرمایه‌ی ملی در جهت رشد و بالندگی بخش کشاورزی یک تکلیف ملی و الهی است. البته این موضوع نافی برخورد عقلانی (و نه احساسی) برای رفع مشکلات موجود

(تشکیلاتی و غیر تشکیلاتی) نمی‌باشد، اما آنچه که مهم است توسعه‌ی تعامل مثبت و سازنده بین دو نهاد است نه قهر آنها. بخصوص اینکه در گذشته تجربه این تعامل و همکاری و برخورد مثبت را شاهد بوده ایم.

ج) صندوق‌های حمایت از توسعه‌ی کشاورزی

در سال ۱۳۷۹ که مقوله‌ی ادغام وزارتین جهاد سازندگی و کشاورزی در جریان بود، بحث‌های فراوانی در موضوعات مختلف وجود داشت. از جمله این بحث که: با ادغام دو وزارتخانه‌ی مذکور از یک طرف و سیاست‌واگذاری تصدی‌ها از طرف دیگر، وزارت جدیدالتاسیس دارای امکانات مازاد (از جمله شرکت‌هایی که کارهای تصدی‌گری انجام می‌دهند از قبیل شرکت‌های کشت و صنعت و بهره‌برداری از جنگل‌ها، توزیع و...) خواهد بود که لازم است برای استفاده‌ی بهینه از آنها برنامه‌ریزی نمود. به عبارت دیگر در جهت اهداف مهم و اساسی بخش آنها را تبدیل به احسن کرد. به همین منظور اینجانب به عنوان معاون برنامه‌ریزی و پارلمانی وقت جهاد سازندگی با هماهنگی و همکاری نماینده‌ی وزارت کشاورزی و اعضای محترم کمیسیون کشاورزی مجلس اقدام به طراحی صندوق‌های مذکور نمودیم که به عنوان ماده‌ی ۱۲ قانون تشکیل وزارت جهاد کشاورزی در مجلس شورای اسلامی به تصویب رسید (این ماده در لایحه‌ی تقدیمی دولت به مجلس وجود داشت).

«ماده ۱۲-

وزارت جهاد کشاورزی موظف است در جهت حمایت از توسعه‌ی سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی، نسبت به تشکیل صندوق‌های حمایت از توسعه‌ی کشاورزی با مشارکت تولیدکنندگان اقدام نماید. اساسنامه‌ی این صندوق‌ها توسط وزارت جهاد کشاورزی تهیه و به تصویب هیات وزیران خواهد رسید.

سرمایه‌ی اولیه‌ی این صندوق‌ها از محل کمک‌های دولت، فروش اموال و امکانات مازاد این وزارتخانه که پس از فروش به خزانه‌داری کل واریز و معادل صد در صد آن تا مبلغ یک هزار میلیارد ریال تخصیص یافته تلقی می‌شود، تامین می‌گردد».

پس از ابلاغ این قانون با تلاش فراوان وزیر محترم وقت و معاون محترم برنامه‌ریزی و اقتصادی ایشان ساختار صندوق‌های حمایت از توسعه‌ی

سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی

طراحی و اساسنامه‌ی آنها به تصویب هیات محترم وزیران رسید. به موجب این مصوبه یک صندوق مادر به عنوان هولدینگ با ماهیت صددرصد دولتی تشکیل گردیده (از تبدیل شرکت دولتی خدمات مهندسی جهاد که در حال انحلال و واگذاری بود) و این صندوق، صندوق‌های زیرمجموعه را که دارای ماهیت خصوصی بوده و بیش از ۵۰ درصد سهام آنها متعلق به تشکلهای خصوصی بود تشکیل می‌دهد. با تصویب اساسنامه، تشکیل صندوق‌ها آغاز گردید و در دوران تصدی مسوولیت اینجانب قریب ۲۰۰ میلیارد ریال از اموال مازاد وزارتخانه و سازمان‌های استانی احصاء و طی تشریفات قانونی به فروش رسید و وجوه حاصل از آن در اختیار صندوق قرار گرفت.

در جریان عمل معلوم شد به علت نارسایی قانون، اجزای واریز وجوه حاصل از فروش و واگذاری شرکت‌های وابسته به وزارتخانه به حساب صندوق وجود ندارد و مجال اصلاح قانون هم فراهم نشد. بنابراین امروز یکی از راه‌های تامین منابع مالی صندوق، که کمبود آن به کرات در گزارشات شما ذکر شده است، اصلاح ماده‌ی ۱۲ قانون به گونه‌ای است که به شرکت‌های تابعه و وابسته تسری یابد، در غیر این صورت دیر یا زود این شرکت‌ها واگذار و منابع حاصل از آن به حساب درآمدهای عمومی دولت واریز خواهد شد.

به هر ترتیب با توجه به جوان بودن مجموعه، ارزیابی جامع از این حرکت هنوز زود است. اما بررسی و مطالعه‌ی نظری و میدانی برای رفع نقاط ضعف و تقویت اهداف آن می‌تواند مفید باشد. به نظر می‌رسد در صورتی که این مجموعه براساس قوانین عملی و انضباط حساب شده ساماندهی و گسترش یابد، در آینده منشا آثار و برکات مفیدی برای بخش کشاورزی خواهد بود.

با یک نگاه دیگر شاید توسعه‌ی قانونمند و هدف‌دار این مجموعه بتواند نهایتاً به یک بانک خصوصی قدرتمند منجر شود.